

Secció oberta

El somni d'una societat i d'un periodisme.
La televisió de paper (1931-1936)

per Francesc Canosa Ferran

Periodista i professor de la Universitat Ramon Llull

El somni d'una societat i d'un periodisme. La televisió de paper (1931-1936)¹

Cada època somia la següent i aquest article vol fer visible el naixement, i els intents de consolidació, del somni televisiu d'una societat i d'un periodisme a Catalunya durant la Segona República.² Aquests anhels i experiments es poden veure a través de les informacions, referents a la televisió, trobades a la premsa catalana publicada a Barcelona.³ Entenem que els mitjans de comunicació, durant el període estudiant, i en aquest cas la premsa com a mitjà hegemònic, esdevenen veritables eines perquè la societat imagini la realitat. Per tant, societat i periodisme són indistingibles d'aquell somni televisiu que s'acabarà convertint en metàfora d'una Catalunya impossible.⁴

De primer partim d'un context polític, social i econòmic, en el qual Catalunya passa d'una societat tradicional a una de masses. Dues fites enllacen aquesta societat-cultura comunicació de masses.⁵ L'inici, el 1888, amb l'Exposició Universal de Barcelona, com un símbol d'esclat de visibilitat per a Catalunya, i el 1939, amb la fi de la Guerra Civil, com a símbol de foscor, i la substitució de realitats que estampa el desembarcament i la perpetuació de la dictadura franquista.

Enmig d'aquestes dates l'adveniment de la República, el 1931, inicialment, comporta per a Catalunya una creixent il·lusió col·lectiva per tal de resoldre les seves aspiracions nacionals així com pels desigs de millores socials que s'associaven al nou règim. A Catalunya aquests són els anys de maduresa de la societat de masses.

Som davant d'un país que està canviant la seva fesomia en tots els sentits: augment de la urbanització i la industrialització; l'afany de cultu-

1. Aquest article es basa en la tesi doctoral de l'autor, *El somni d'una societat i d'un periodisme: La televisió de paper (1931-1936)*, dirigida per la doctora Magdalena Sellés i defensada a la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna (URL) el 3 de juny de 2005. El tribunal el van formar els doctors Miquel Tresserras, Enric Marín, Joan Manuel Tresserras, Francesc Espinet i Jordi Casassas.

2. La mostra engloba des de l'abril de 1931 (proclamació de la República) fins al juliol de 1936 (inici de la Guerra Civil). Tot i això també s'ha cercat durant els anys de la guerra per constatar com desapareixen les informacions sobre televisió a la premsa arran del conflicte.

3. S'han utilitzat les principals capçaleres diàries publicades en català a Barcelona (*La Veu de Catalunya*, *La Publicitat*, *La Nau*, *El Matí*, *La Humanitat*, *L'Opinió*, *L'Instant*, *Última Hora* i *La Rambla*), així com els setmanaris *Mirador* i *La Rambla*; publicacions sobre radiodifusió com *Catalunya Ràdio* i *Ràdio Barcelona* i el setmanari satíric *Be Negre*.

4. Amb la voluntat, per una banda, de recuperar la immensa vàlua –en tots els sentits–, però oblidada i enterrada del periodisme català; i, per l'altra, de transmetre amb vivacitat un període curt, però molt intens, com és el republicà, tota la tesi està tramada a través dels articles de l'època, és a dir, la societat, el periodisme i la televisió queden explicats per les informacions, cròniques, reportatges, articles d'opinió, entrevistes, fotografies i acudits gràfics trobats a la premsa.

5. Aquesta és la línia de recerca iniciada i desenvolupada, a bastament, pels doctors Joan Manuel Tresserras, Enric Marín, Josep Lluís Gómez Mompert i Francesc Espinet a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

ra, les reivindicacions nacionals i socials; l'escurçament de la distància i el temps gràcies als automòbils, motocicletes, avions...; l'arribada dels electrodomèstics a la llar; l'inici de la visibilitat de la dona a la societat; el temps de lleure a cafès, casinos, els viatges... Amb totes aquestes noves realitats la societat catalana viu afamada de veure i de veure més enllà.

Els mitjans de comunicació, la premsa, la ràdio, el cinema, així com l'omnipresència de la publicitat es convertiran en els veritables portaveus dels canvis d'una societat que somia a fer-se gran amb tota aquesta modernitat que l'envolta. Els mitjans de comunicació són els mapes per on orientar-se: imaginen i fan imaginar la realitat.

Aquella societat, on la il·lusió és un dels motors cabdals, presenta totes les característiques favorables perquè el somni televisiu pogués arrelar-se i acabar esdevenint real i visible, atès que la televisió es veu com un estri més d'aquella modernitat i s'adequa al tarannà inquiet, curios i imaginatiu de la societat catalana.

Si els mitjans de comunicació, durant el període republicà, són les brúixoles a les quals la societat mirarà per orientar-se, serà gràcies a les singularitats de la mirada del periodisme català que naixerà la imatge de la televisió, en aquest cas a la premsa.

El periodisme català, des de finals de segle XIX fins al primer terç del segle XX passa de ser un periodisme arcaic a ser un periodisme modern i amb una voluntat de masses. Tot i els fonamentals canvis tecnològics i ideològics que es donen en el periodisme durant aquells anys, també serà un periodisme molt influenciat pel pensador Francesc Pujols,⁶ i la seva original mirada sobre la realitat, així com per les figures dels periodistes Josep Pla i Eugeni Xammar, que, entre d'altres, modernitzaran el periodisme català.⁷

El que hem plantejat en aquesta tesi és que el periodisme català estableix un contacte amb la realitat diferent.⁸ L'hem anomenat periodisme de la mirada perquè és un periodisme que es basa en l'observació, i la mirada esdevindrà sinònim de realitat. Els periodistes catalans són plenament conscients que amb l'arribada de la República neix un nou estil periodístic que requereix noves mirades sobre noves coses, en una societat canviant i que posa múltiples realitats en safata. La pluralitat de

6. Aquesta és també una de les línies de recerca en les quals treballa: la influència de Francesc Pujols en la societat i el periodisme català del primer terç del segle XX. Vegeu F. CANOSA, «Francesc Pujols: un segle d'influència», *Tripodos*, núm. 16 (2004), p. 179-193.

7. En aquest sentit també he seguit l'obra del doctor Josep Maria Casasús sobre la periodística catalana i la modernització del periodisme i els periodistes durant el primer terç del segle XX.

8. Nombrosos –i recollits en la tesi– són els articles i reportatges de periodistes catalans que clamen per una nova realitat del periodisme català –abans i durant la República– basada essencialment en l'observació i en el tuteig amb aquesta realitat. Només per citar un exemple prou significatiu l'escriptor Agustí Esclasans ja definirà el periodisme de 1931 com «estil República». Vegeu A. ESCLASANS, «L'estil periodístic», *L'Opinió* (Barcelona) (9 setembre 1931), p. 2.

capçaleres catalanes ja és sinònim d'aquesta quantitat de mirades diverses que hi havia a la societat catalana.

Per tant, la realitat que imaginem els mitjans de comunicació i els periodistes és una realitat visual, directa, viva, propera, imaginativa. Una voluntat de tractar la realitat de tu a tu, de mirar constantment al carrer, de cercar la realitat a un pam del rostre de les persones, bars, terrasses, tavernes, ateneus... Sense intermediaris. Talment serà un concepte de la realitat intuïtivament televisiu.

Aquests trets que defensem que presenta el periodisme català de la República es podrien aplegar sota quatre eixos bàsics: progrés, catalanisme, cosmopolitisme i modernitat. Seran les mateixes característiques que també tindrà la televisió que es somia per Catalunya, i que veurem més endavant, ara, però, concretem les que pertiquen al periodisme.

De primer, el progrés tecnològic, ja que el periodisme català tradicionalment s'interessa, fascinat, pels nous avenços i per millorar constantment la tècnica dels mitjans de comunicació. Els periodistes catalans són plenament conscients d'aquest futur i entenen que el periodisme del demà passa per incorporar les noves tecnologies a la seva feina. Només per destacar alguns exemples, diaris com *L'Instant* volen combinar la radiodifusió i el periodisme escrit. *La Publicitat* i *Mirador* tenen espais radiofònic i una avançada voluntat multimèdia.⁹ I totes les capçaleres van incorporant avenços tecnològics (fotos, grafismes, nous dissenys...) per oferir un millor servei i comprensió al lector.

El catalanisme serà un dels trets essencials d'aquell periodisme. Recordem que les forces catalanistes són hegemòniques durant el cicle republicà i la premsa escrita en català serà la premsa que produiran i consumiran les elits, el poder, però amb una voluntat de incorporar les classes populars. Aquestes capçaleres defensaran el catalanisme i esdevindran una eina de reconstrucció nacional.

En aquest sentit els periodistes destil·laran la realitat a través de les ideologies. Ja sigui a través de l'adhesió, col·laboració o afinitat a un partit polític, o bé amb la defensa de la llengua i la cultura catalanes i dels mitjans de comunicació en català. Tots aquests trets ja configuraran una mirada pròpia sobre la realitat.

El cosmopolitisme és la voluntat de ser present al món. Som davant d'un periodisme que sempre vol mirar més enllà. El periodisme català s'emmirallarà, ja tradicionalment, en Europa, en la resta del món. Es dis-

9. *Mirador* feia servir els micròfons de Ràdio Associació de Catalunya en un espai on es comentava l'actualitat, el contingut del proper número, conferències... A més també organitzava sessions de cinema i comptava amb una editorial. *La Publicitat*, cada dia, des de la seva redacció es connectava amb els micròfons de Ràdio Barcelona i ofería un resum de les notícies que l'endemà publicaria el diari, també setmanalment es radiaven reportatges i conferències.

saran tots els avenços, ja siguin socials o periodístics, que succeeixen fora de Catalunya i que serviran com a model per incorporar-se a un món modern, alhora, que es tenen en compte les particularitats pròpies de Catalunya.

I finalment la modernitat entesa com una mirada per definir la realitat. El periodisme català és avantguardista, amb la seva fina capacitat d'interpretació vol avançar-se als fets que succeeixen, i que han de succeir, i que marcaran el rumb de la societat. Té molt a veure amb aquest aspecte el fet que la premsa catalana és una premsa plena de literats. Per tant, la realitat que es mostra és una realitat construïda per la imaginació i que vol fer surar les realitats amagades, conscient que l'invisible governa el visible i que la recreació de la realitat no destrueix aquesta realitat.

La conclusió de tot aquest periodisme és que gràcies a les seves particularitats, basades en l'observació i el nou contacte que estableix amb la realitat, permet imaginar i fer imaginar la televisió, un fet exemplificat a les informacions que apareixen a totes les capçaleres triades en aquest treball. És la mirada d'un periodisme que ja planteja, intuïtivament, una realitat televisiva.

De fet, el recull d'informacions sobre la televisió formen una mena de televisió de paper que es pot veure a través dels diaris. El periodisme català dona a conèixer la realitat televisiva i els anhels de dur a terme aquest somni televisiu per a Catalunya. Televisivament, durant els anys de la República, països com els Estats Units, Anglaterra, Alemanya i França ja tindran serveis regulars de televisió i d'altres països estaran fent proves i demostracions. Catalunya té la voluntat de seguir aquests models i instaurar la televisió al seu territori. Els experiments que estan fent els tècnics i inventors catalans i el continuat augment de les informacions televisives a la premsa són indicadors que fan creure, explícitament i implícitament, que el somni televisiu és possible.

Aquesta televisió de paper que s'imagina des de tota la premsa catalana considerem que es reflecteix en quatre valors bàsics: pedagogia de progrés, catalanisme, cosmopolitisme i modernitat. Unes característiques que coincideixen, com hem dit, amb les del periodisme català d'aleshores i que es perceben a tots els diaris, i es crea així un ideari televisiu comú.

Si comencem per la pedagogia de progrés tecnològic, de primer hem d'adonar-nos que les informacions sobre televisió a la premsa apareixen a les seccions de radiodifusió. La raó és que la televisió es veia com la filla natural de la ràdio, com la continuació d'aquell mitjà ja força popular i important durant la República. En aquest sentit cal assenyalar el paper que va jugar la premsa a l'hora de propagar i visualitzar la ràdio i el cinema a través de les pàgines de radiodifusió i espectacles, talment com començaria a succeir amb la televisió.

Aquest estret lligam entre ràdio i televisió obeeix a unes bases tecnològiques comunes, de fet, durant els primers anys de la República s'utilitza el terme radiotelevisió per referir-se a la televisió. En aquests anhels de progrés hi haurà una voluntat per part de periodistes, tècnics, inventors i amants de la radiodifusió de Catalunya per fer pedagogia televisiva.¹⁰

Així, de mica en mica s'anirà destriant la televisió de la resta de sistemes de imatge i so i s'anirà explicant què és la televisió i per a què podia servir. De fet, durant la República ja es poden comprar aparells de ràdio que incorporen la televisió, i els experts en radiodifusió ensenyaran als lectors a construir aparells de televisió.

Per part de tots aquests pedagogs de la televisió hi havia un sincer convenciment que la televisió arribaria a Catalunya i que no tardaria gaire a fer-ho.¹¹ Clou aquesta argumentació el fet, ja defensat aleshores, que la tecnologia permetia instal·lar la televisió, l'únic que mancava era una voluntat política, industrial i comercial.

El segon tret essencial és el catalanisme. Durant la República els sectors hegemònics de la societat catalana defensen una radiodifusió pròpia pel país. S'entén que la televisió forma part de la radiodifusió, al costat de la ràdio, per tant, si la ràdio havia de ser catalana, la televisió també.

El traspàs dels serveis de radiodifusió per part del Govern espanyol a la Generalitat es consideraven la portada d'entrada a la futura televisió.¹² La discussió —llarga, feixuga, crispada i problemàtica— d'aquestes

10. Per citar tan sols tres noms destacats d'aquest inicial interès televisiu podem parlar d'Eduard Rifà, veritable propagador de la televisió a la premsa. Aquest empresari industrial va ser un dels pioners de la radiodifusió al nostre país: fundador de l'Associació Nacional de Radiodifusió, creador de Ràdio Associació de Catalunya i coordinador de les pàgines de radiodifusió de *L'Instant*, només per citar algunes dades de la seva extensa i intensa biografia. També el polifacètic i savi Enric Calvet (germà de Gaziol), químic, publicista, farmacèutic, advocat, astrònom, pioner a introduir i divulgar la radiodifusió al nostre país, coordinador de les pàgines de radiodifusió de *La Publicitat* i membre del nucli directiu de Ràdio Associació de Catalunya, on es treballava en la implantació de la televisió. Agustí Riu, va ser el primer radioenginyer de l'Estat, una ànima inquieta que també seria pioner a publicar, durant la República diversos llibres sobre la televisió que ensenyaven als aficionats a fabricar-se els seus propis aparells de televisió. Tots ells, a més de la resta de periodistes, inventors, tècnics i inventors, propagarien àmpliament la televisió a les pàgines de la premsa.

11. Aquesta és una idea molt repetitiva en moltes de les informacions sobre televisió durant la República. Només per posar un exemple prou significatiu, al desembre de 1931, Jaume Rosquelles, president de l'Associació Nacional de Radiodifusió, ja declarava a la premsa que «la televisió la tindrem ben aviat a casa nostra». Vegeu «Una conversa amb el senyor Jaume Rosquelles, president de l'Associació Nacional de Radiodifusió», *El Matí* (Barcelona) (6 desembre 1931), p. 7.

12. Sobre aquest assumpte hi ha múltiples articles dels defensors de la radiodifusió catalana, prou explícit és aquest d'Eduard Rifà: «Si recordem una mica el passat de la radiodifusió catalana és perquè ara s'acosta per a la Generalitat el moment decisiu en el qual li caldrà o bé organitzar l'exploració directa del servei de radiodifusió —i en aquest moment li serà necessari l'assessorament dels qui tenen una experiència amb motiu de portar una pila d'anys de brega en matèria de ràdio—, o bé adjudicar el servei de la radiodifusió a entitats integrades per ho-

competències es converteix en una autèntica batalla per a la realitat, ja que els mitjans de comunicació esdevenen el ser o no ser per a un país. En aquest sentit els polítics catalans també tindran en compte el futur televisiu.¹³

Una mostra per adonar-se de l'estret lligam entre la qüestió de la radiodifusió, que és com dir la televisió, i la política, es produeix arran dels convulsos fets d'octubre de 1934. Les informacions sobre televisió desapareixeran pràcticament dels diaris catalans (molts d'ells suspesos), i no tornaran a publicar-se amb regularitat fins al llarg de 1935, amb l'aparició dels diaris populars com *L'Instant* i *Última Hora*. Informacions que aniran agafant embranzida al paper amb la tornada de la normalitat política a Catalunya al febrer de 1936, amb la recuperació de l'Estatut i el Govern de la Generalitat.

Per part dels ideòlegs de la radiodifusió catalana hi ha un desig de crear una radiodifusió per al país que preveu la televisió. El nou mitjà de comunicació es percebrà com un instrument de catalanitat i d'existència per a Catalunya. En aquest sentit tres seran els instruments que interpretaran els ideòlegs de la radiodifusió que poden contribuir a instal·lar la televisió: la telefotografia, les proves televisives de Ràdio Associació de Catalunya i les Exposicions de Radiodifusió, els tres associats al catalanisme.

L'innovador aparell de telefotografia de l'inventor Pau Abad es considerarà com un punt d'inici per desenrotllar la televisió.¹⁴ Molt lligat a aquest estri, i a Abad, hi ha les proves televisives que durant la República estan duent a terme els tècnics i inventors de Ràdio Associació de Catalunya amb una clara intenció d'implantar el nou invent.¹⁵ En aquesta di-

mes de la nostra terra que podran oferir de sobres tota mena de garanties per a muntar l'organisme de la radiodifusió catalana, amb la televisió, el cinema i la transmissió de fotografies, tal com correspon que es munti en els moments actuals, amb l'objecte d'igualar-nos, almenys, amb els serveis moderns que tenen muntades les nacions més importants del món». E. RIFÀ, «El que caldrà que tingui en compte la Generalitat respecte de la Radiodifusió Catalana», *La Veu de Catalunya* (Barcelona) (3 desembre 1931), p. 8. Per adonar-se del relleu de l'assumpte el mateix article també va ser publicat a *La Publicitat* i *L'Opinió*, un fet habitual entre els propagadors de la televisió que ja denota la voluntat d'unir tot el catalanisme –amb les diferents capçaleres– al voltant d'una radiodifusió catalana.

13. Un exemple seria la intervenció del diputat a les Corts espanyoles per ERC, Josep Tomàs, durant els debats per a la reorganització de la de radiodifusió. Tomàs demanarà que es tingui en compte l'imminent futur televisiu, fet que pertoca al traspàs del servei de radiodifusió vers Catalunya. Vegeu «Reorganización del servicio de radiodifusión», *Diario de Sesiones de las Cortes*, núm. 91 (31 maig 1934), p. 3320-3321.

14. Pau Abad era un inventor de Sabadell que es va afeccionar a la radiodifusió i el 1931 ja era director tècnic de Ràdio Associació de Catalunya. La telefotografia, l'invent d'Abad, fou revolucionària per la seva senzillesa tècnica i baixos costos, permetia enviar –amb una gran qualitat i rapidesa– fotografies i tot tipus de documents i ja es veia com el primer pas cap a la televisió catalana, així es deia a la premsa. Vegeu E. VILA, «El que ens ha dit Pau Abad sobre el seu invent», *La Veu de Catalunya* (Barcelona) (11 novembre 1932), p. 8.

15. Al laboratori de Ràdio Associació de Catalunya es feien proves televisives i alguns dels aparells es podien veure a reportatges fets a la premsa. Vegeu E. CALVET, «Els progressos de la nostra emissora», *Catalunya Ràdio*, núm. 35 (31 desembre 1932), p. 9-11.

recció, per exemple, trobem la notícia que en aquells anys ja es va endegar una societat a Barcelona per instal·lar una emissora de televisió.¹⁶ I finalment hi hauria les reeixides exposicions de radiodifusió celebrades a Barcelona. Autèntics aparadors de modernitat que, amb l'exhibició d'aparells de televisió, demostraven que el nou invent és possible. Sens dubte, el somni televisiu anirà lligat a la política, en aquest cas al catalanisme.

La tercera característica d'aquest somni televisiu seria el cosmopolitisme. Des de Catalunya s'observen detalladament els avenços dels països televisivament capdavanters: els Estats Units, Anglaterra, França i Alemanya, que durant els anys de la República ja oferiran serveis regulars de televisió.¹⁷

El seguiment de la realitat televisiva de la resta del món li servirà a Catalunya, entre moltes d'altres coses, per copsar que la televisió podia esdevenir una eina per al control de la realitat i el poder. Tots aquests països capdavanters seran models per una futura televisió catalana. El seguiment continuat de l'evolució televisiva d'aquests països assenyalava també una voluntat de ser present al món, d'emmirallar-se en les nacions més avançades.

I, finalment, la modernitat. La televisió, aleshores, ja es veu com un tret de modernitat d'aquella societat curulla de noves realitat. És símbol que els temps estan canviant, de la mateixa manera que antany aquest fet el representaven d'altres invents, aleshores semblava tocar a la televisió ser la portaveu d'aquestes transformacions que s'esperaven.¹⁸

Es clissa que la televisió serà el futur, i, en aquest sentit, hi ha una diàfana visió a l'època de com serà i per a què servirà la televisió. Es té clar que el nou invent canviarà el món, la vida i els costums. La política, la cultura, la societat, l'educació... es veuran afectades per la irrupció d'un

16. Així ho relatava *L'Opinió* el 1934: «És ja un fet que es va constituir una societat per tal d'instal·lar a Barcelona una emissora de televisió. Sabíem la notícia fa alguns dies, però no hem volgut fer-la pública fins a esperar que la idea cristal·litzés. Ara, però, que ja han estat iniciades les primeres gestions prop de la Direcció General de Telecomunicació, la qual veu amb gran simpatia aquesta iniciativa, així com també la Generalitat de Catalunya». Vegeu «Una emissora de televisió a Barcelona», *L'Opinió* (Barcelona) (8 juliol 1934), p. 5.

17. L'evolució televisiva dels Estats Units, Anglaterra, França i Alemanya serà seguida profusament per la premsa catalana, i és que tan sols amb les informacions recollides ja es podria fer una completa història televisiva d'aquests països. Però tot i ser aquests països televisivament pioners, la premsa catalana també informará sobre els experiments televisius que es feien a d'altres països com Àustria, Rússia, Itàlia, Finlàndia, el Canadà i Japó, fet que demostra l'incipient progrés televisiu mundial durant aquells anys.

18. En aquest sentit no pot ser més temporalment interpretativa aquesta informació: «Els nostres avis, fa un grapat de lustres, es van haver d'esbalair davant d'un meravellós aparell que parlava tot sol. El gramòfon fou, durant algun temps, l'atracció màxima pertot arreu. S'exhibia en instal·lacions especials; més tard va passar a les sales de descans dels teatres, als grans bars, i a tothom feia restar bocabadat. Exactament comença a passar ara amb la televisió». Vegeu «La televisió a l'abast de tothom», *Última Hora* (Barcelona) (5 març 1936), p. 6.

mitjà que permetrà la visió directa dels esdeveniments i farà plenament observable el món. Un invent que escurçarà temps i distàncies i que farà visible des de casa qualsevol realitat forastera i llunyana: concerts, esports, cinema... D'aquesta manera ja es preveu que serà un mitjà de comunicació de masses.

També es cospa que la televisió configurarà una nova realitat, un nou llenguatge. Arribarà l'omnipresència i omnisciència de la imatge: la presència física, els gestos, la posada en escena... Serà la realitat televisiva: aparentment res es podrà amagar, o, en tot cas, s'haurà d'aprendre a simular i a dissimular.

De tots aquests fets se'n començaran a preocupar periodistes de renom com Carles Soldevila,¹⁹ Josep Maria Planes,²⁰ Domènec Guansé,²¹ Josep Maria Francès,²² Carles Sentís,²³ Joaquim Ventalló...²⁴ Per ells la televisió serà un invent de la modernitat i amb un clar esdevenidor. L'empenta televisiva també vindrà de la mà dels diaris populars catalans, preocupats per oferir noves realitats a la societat. A capçaleres com *Última Hora* i *L'Instant* la televisió va guanyant espai a les seves pàgines.²⁵ El fet que siguin diaris moderns, amb una visualitat i un disseny cridaner afavoreix la introducció de la realitat televisiva. Una realitat televisiva que, de mica en mica que avancem en els anys de la República, es fa més present a la premsa i a la societat, ja que, en resum, la televisió és el futur.²⁶

19. L'influent periodista ja pronostica que la televisió obtindrà «un èxit formidable». C. SOLDEVILA, «La Premsa i la Ràdio», *L'Instant* (Barcelona) (18 octubre 1935), p. 10.

20. En una de les seves sornegueres cròniques sobre la volta ciclista a Catalunya el jove Planes utilitzava la televisió com a metàfora literària: «És per això i res més per això, que el qui us parla intentarà fer desfil·lar per davant dels vostres ulls i a través de la única televisió en vigència a les emissores del país, em refereixo a la imatge literària» J. PLANES, «Comentaris de les 9 i 5», *Be Negre* (1 juliol 1936), p. 3.

21. El reconegut crític literari ironitzarà en com afectarà la televisió la vida conjugal: «La mateixa televisió, tal com ara per ara comença a perfil·lar-se, ¿no serà també un altre element de cohesió familiar?». D. GUANSÉ, «Desfeta de la llar?», *L'Instant* (Barcelona) (22 gener 1936), p. 10.

22. El columnista de *La Humanitat* ja s'adona que el ciutadà de demà «assistirà, de casa estant, a tot el que esdevingui pel món per mitjà de la televisió». J. M. FRANCÈS, «Edat d'or, bé, però de quin?», *La Humanitat* (Barcelona) (1 desembre 1931), p. 6.

23. El jove reporter, des de França, explicava en aquest reportatge com l'havien «televisionat» i com «al públic li agrada molt això de la televisió». C. SENTÍS, «Les coses que veuen i endevinen els parisencs», *L'Instant* (Barcelona) (17 març 1936), p. 1-2.

24. Ventalló ja analitzava les relacions entre cinema i televisió, que tant preocupaven a molts, tot cridant a la calma: «Esperem veure com l'invent [la televisió] pren volada i preguem als empresaris de sales de cinema que s'esverin. Si una porta es tanca una altra se n'obre.» J. VENTALLÓ, «Visiotelefonia i telecinematografia», *L'Instant* (Barcelona) (16 abril 1936), p. 8.

25. Bona mostra d'això l'exemplifica Rafael González, un dels grans reporters de successos d'*Última Hora* i també encarregat de la secció de radiodifusió del diari. González donarà cabuda a múltiples informacions sobre la televisió, que a més de textuals, també vindran acompanyades d'imatges relacionades amb la televisió. Vegeu, per exemple, R. GONZÁLEZ, «El veritable estat de la radiotelevisió», *Última Hora* (Barcelona) (26 novembre 1935), p. 7.

26. També assenyalat que, tot i que més missament, però alhora mostra d'una incipient realitat, també es troben a la premsa catalana mostres d'humor televisiu i publicitat relaciona-

Però la conclusió final és que aquell futur cavalcant s'atura.²⁷ Amb l'arribada de la Guerra Civil les seccions de radiodifusió desapareixen i s'esvaeix, s'esmicola i s'enterra el somni televisiu català, així com qualsevol esperança de dur-lo a terme a través de les voluntats i els experiments televisius que es manifestaven a Catalunya. Amb aquests fets, la Guerra Civil i la posterior perpetuació de la dictadura, la televisió —aquella anhelada visió a distància— esdevé metàfora de Catalunya: tot el que s'havia de veure i no es va veure, tot el que havia de ser i no va ser.

da amb la televisió. Pel que fa a l'humor, el satíric *Be Negre*, per exemple, feia punta del seu enginy amb una sèrie d'«sketchs» televisius. Vegeu «Televisió. Revista científica en tres "sketch"», *Be Negre* (12 juny 1935), p. 3. Pel que fa a la publicitat és molt freqüent trobar a la premsa catalana anuncis d'aparells de ràdio que porten un terminal de televisió incorporat, així com de cursos per correspondència per aprendre la tècnica televisiva.

27. Paradoxalment i per veure fins a quin punt es començava a pensar en la televisió com un fet imminent, pocs mesos després de començar la guerra, a l'octubre de 1936, la Comissaria de Propaganda de la Generalitat fa un decret on afirma que un dels mitjans que preveu per fer propaganda és la televisió. Vegeu «Decret creant la Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya», *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 279 (5 octubre 1936), p. 65.